

ПІДВИЩЕННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОСНОВА ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Висока енергоємність ВВП та значний рівень енергозалежності України посилюють фінансові та економічні ризики стабільного розвитку країни. На сучасному етапі необхідними умовами підвищення конкурентоспроможності підприємства є підвищення продуктивності праці та зменшення собівартості продукції, зокрема в частині її енергетичної складової. В статті розглянуто проблеми підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів в Україні.

Ключові слова: енергетичні ресурси, енергоємність, енергозабезпечення економіки, енергоємні виробництва, енергозберігаючі технології.

Постановка проблеми. На сьогодні одним із основних завдань економічної політики є забезпечення сталого економічного розвитку держави. Необхідними умовами вирішення цього завдання є підвищення продуктивності праці та зменшення собівартості продукції, зокрема в частині її енергетичної складової. Частка витрат на паливно-енергетичні ресурси в собівартості промислової продукції українських товаровиробників складає до 30%, при цьому коливання становлять від 10 до 80% по різних галузях [1, с. 30]. При цьому за даними МВФ, світові ціни на паливо упродовж 2005-2008 рр. зросли в 1,87 рази, і хоча за 2009 р. впали на 37% (при цьому видобуток нафти знизився лише на 1,5%), але за 2010 р. знову підвищилися на 27% [2], поставивши на межу рентабельності низку експортоорієнтованих енергоємних виробництв в Україні. А оскільки ці виробництва є рушійною силою розвитку економіки України, то отримані енерго- та ресурсомісними виробництвами збитки розподіляються тягарем на все суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гострота енергетичної проблеми зумовила підвищену увагу до її дослідження низки вітчизняних фахівців та науковців. Докладно та всебічно проблема недостатнього рівня енергозабезпечення, а також стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності досліджена в Національній доповіді такими відомими фахівцями як В.М. Геєць, В.В. Григоровський, С.Ф. Єрмілов, В.Е. Лір, Ю.П. Яценко, та інші [4]. Окремі аспекти конкурентоспроможності енергоенергетики в Україні окреслені в ґрунтовному дослідженні О.С.Власюка та Д.К. Прейгера [1]. найбільш гострі та актуальні проблеми енергозбереження в Україні постійно виносяться на публічне обговорення в експертами Київського міжнародного енергетичного клубу [5].

Виділення невирішених частин проблеми. Сучасна криза висвітлила нові аспекти проблеми енергозбереження. Різке подорожчання енергоресурсів поставило на межу рентабельності вітчизняні підприємства, що використовують вкрай енергозатратні технології. Визначити резерви підвищення енергоефективності вітчизняних підприємств можливо шляхом зіставлення енергоємності України з іншими зарубіжними країнами. Тому **ціллю статті** є здійснення порівняльного аналізу енергоємності ВВП України з іншими країнами та визначення причин її високої енергозалежності.

Виклад основного матеріалу. Необхідною умовою забезпечення сталого та пропорційного розвитку України слід визнати вирішення проблеми підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів та поліпшення енергозабезпечення економіки. Сформовані структурні та цінові диспропорції енергетичного балансу України надзвичайно посилюють фінансові та економічні ризики стабільного розвитку країни. Проте енергетичні проблеми України нерозривно пов'язані з ситуацією, що склалася у світовій енергетичній сфері на поточному етапі розвитку. За песимістичними прогнозами за першим етапом світової кризи може наступити її другий етап, пов'язаний із вичерпанням світових ресурсів у світі. Можливі терміни закінчення розвіданих запасів нафти і газу у світі в цілому, та Росії зокрема, представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Прогнозні терміни закінчення розвіданих запасів нафти і газу

Ресурси Країни	Нафта і нафтопродукти	Газ	Кам'яне вугілля	Буре вугілля
Увесь світ	2030 (5,15)	2041 (10,5)	2053 (56,2)	2056 (113,2)
Росія	2016 (0,53)	2057 (1,51)	2121 (5,12)	2135 (9,77)

Джерело: Гриняев С.Н., Фомин А.Н. Фундаментальные причины и сущность текущего кризиса. Аналитический доклад. // Центр стратегических оценок и прогнозов – М., 2010. – С. 36 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.csef.ru.

У таблиці 1 цифри в дужках позначають рівні видобування тих або інших ресурсів перед вичерпанням розвіданих запасів. Одиниці вимірювання для нафти і вугілля – млрд. тон, для газу – трлн.м³. Дані в першому рядку – роки закінчення ресурсів. Цифри, наведені в табл. 1, характеризують ситуацію, «в середньому», по всьому світу, коли у міру вичерпання всіх енергоресурсів до тих, що залишилися, всі країни мають однаковий доступ.

З табл. 1. видно, що за сучасних темпів видобутку нафти її запаси можуть бути вичерпані вже до 2030 р., газу до 2041 р., кам'яного вугілля – до 2053 р., бурого вугілля – до 2056 року. За оцінками Міжнародного енергетичного агентства попит на енергію зросте на 36% у 2008-2035 рр., зокрема попит на нафту невпинно зростати і досягне майже 99 млн. бар. в день у 2035 р., що на 15 млн. бар. більше, ніж у 2009 р. [3]. Середня ціна на сиру нафту в 2035 р. буде лише на 90 дол. США вищою, ніж у 2009 році. Але на практиці нестійкість короткострокових цін на нафту залишиться на високому рівні.

Фахівці російської бізнес-школи «Сколково» оцінили, як подорожчання нафти вплине на економіку різних країн (див. рис. 1.). Аналітики узяли середню ціну нафти в 2010 р. за 75 дол. за барель і визначили, на скільки процентних пунктів зміниться ВВП в 2011 р., якщо середня ціна зросте до 100 або 120 дол. за барель.

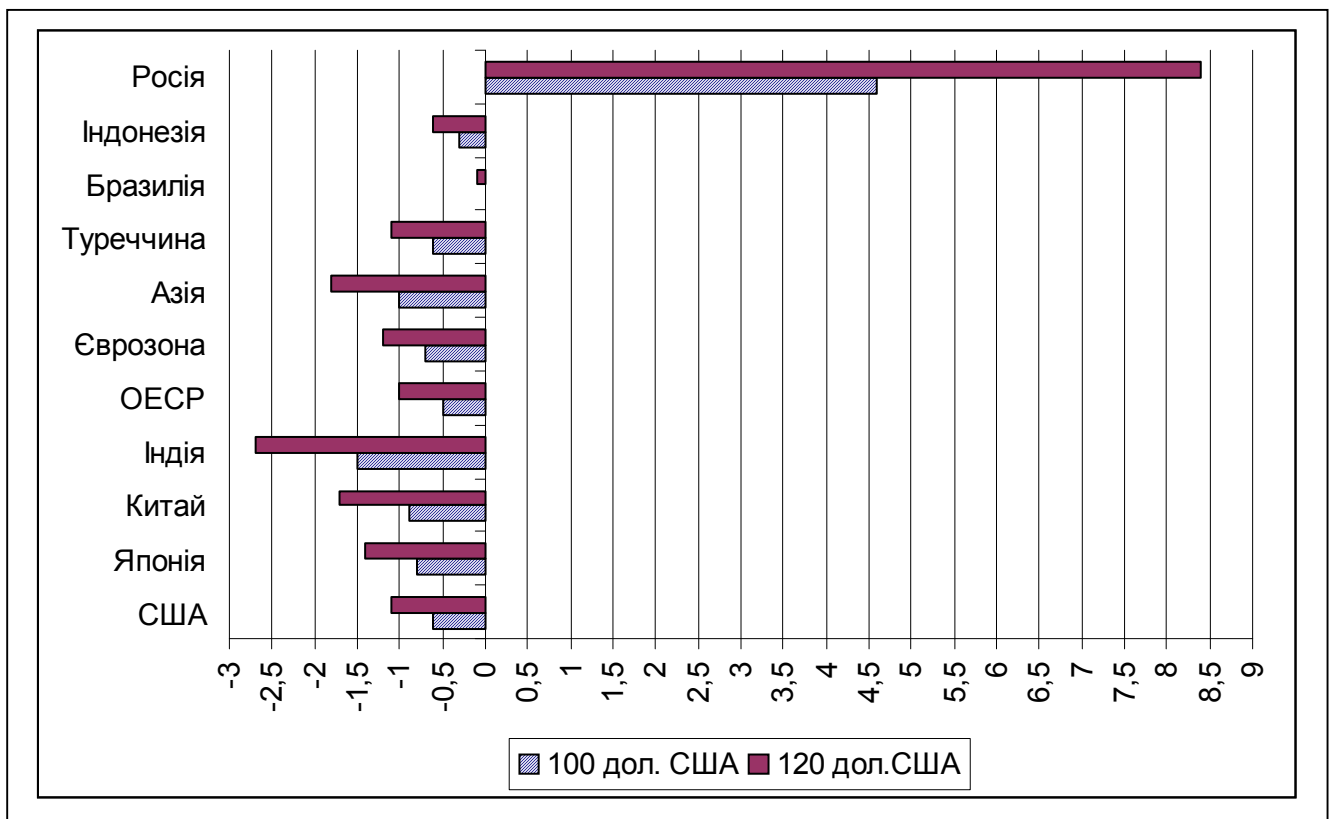

Рис. 1. Втрати та доходи окремих країн від зміни цін на нафту

Джерело: Московская школа управления «Сколково» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.skolkovo.ru/content/view/26/30/lang.ru/>

З розглянутих на рис. 1 країн не постраждає тільки Бразилія – великий виробник нафти. Росія виграє – якщо нинішня ціна збережеться, то додатковий приріст ВВП складе 4,6 п. п. Враховуючи, що минулого року ВВП виріс на 4 %, в 2011 р. зростання може скласти 8,6 %. Натомість для найбільш енергозалежних країн, які залежать від імпорту енергоносіїв і де у структурі економіки домінують енергоємні виробництва (Китай, Індія, Азії), втрати сягнуть 1,7–2,7 п.п.

Одним із найбільш поширених показників, за яким оцінюється енергетична ефективність національної економіки та її конкурентоспроможність, є енергоємність валового внутрішнього продукту (ВВП), яка визначається як відношення обсягу спожитих у країні паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) у нафтовому еквіваленті до отриманого при цьому ВВП. Для більш об'єктивного порівняння цього показника для різних країн світу прийнято використання розрахунків рівня ВВП з урахуванням паритету купівельної спроможності (ПКС), тобто реальних цін, які формуються в країні. Крім того, рівень енергозабезпеченості країни характеризується показником питомого споживання первинної енергії на одну особу (т у. п. /люд.).

Дані щодо енергоємності різних країн наведені на рис. 2.

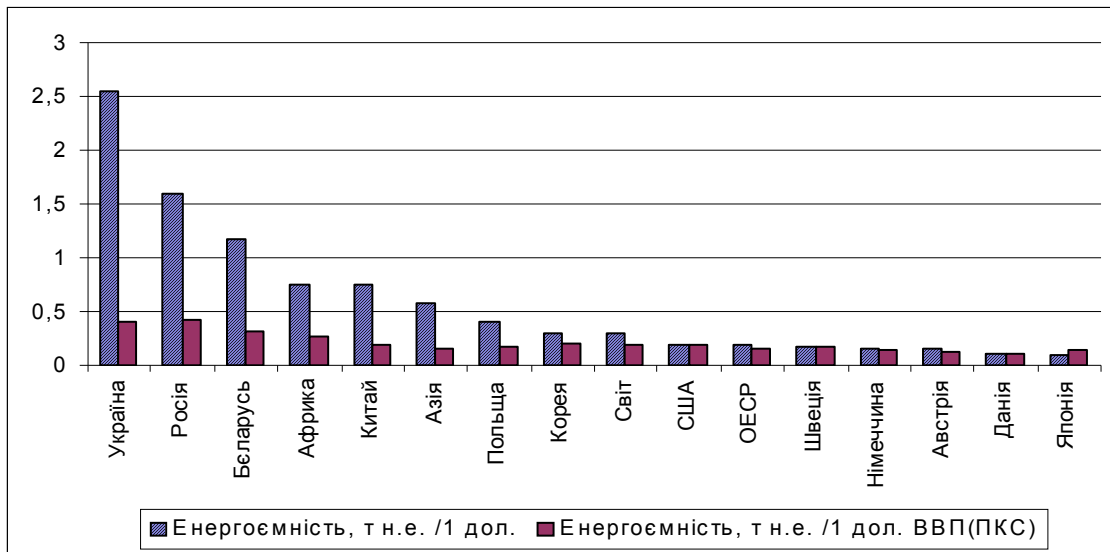

Рис. 2. Енергомiсткiсть країн

Джерело: Key Word Energy statistics. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iea.org.

Частка енергії, що імпортується в Україну на рівні 42.37% (в 2008 р.) засвідчує, що наша країна належить до країн частково забезпечених традиційними видами первинної енергії, а отже змушена вдаватися до їх імпорту. Енергетична залежність України від поставок органічного палива у 2000 та 2005 роках становила 60,7 %, країн ЄС – 51 %. Подібною або близькою до української є енергозалежність таких розвинутих країн Європи, як Німеччина – 61,4 %, Франція – 50 %, Австрія – 64,7 %. Багато країн світу мають значно нижчі показники забезпечення власними первинними ПЕР, зокрема Японія використовує їх близько 7 %, Італія – 18 %. Хоча рівень енергозалежності України наближений до середньоєвропейського і має тенденцію до зменшення (з 60,7 % у 2004 році до 54,8 % у 2005 році та до 42,37% у 2008 р.), але він характеризується відсутністю диверсифікації джерел постачання енергоносіїв, насамперед нафти, природного газу.

Як зазначається у Національній доповіді про стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності [4, С. 19], висока енергоємність ВВП в Україні є наслідком істотного технологічного відставання більшості галузей економіки і житлово-комунальної сфери, незадовільної галузевої структури національної економіки, зокрема, зовнішньої торгівлі та впливу "тіньового" сектора економіки. Окремо слід відзначити неефективність технологічних процесів з надання енергетичних послуг населенню (комунальних послуг з електро-, газо-, тепло- та водозабезпечення).

Крім того, на темпи зниження енергоємності ВВП впливають такі чинники [5]:

- невідповідність тарифів і цін на енергоресурси витратам на їх виробництво;
- економічні ризики, пов'язані з функціонуванням природних монополій;
- споживання енергоресурсів за відсутності приладів обліку;
- високий рівень втрат енергоресурсів при їх передачі та споживанні;
- стан погашення взаємної заборгованості на оптовому ринку електроенергії та інших ринках енергоресурсів;

- низький рівень впровадження енергоефективних технологій та обладнання;
- високий рівень фізичної зношеності технологічного обладнання в усіх галузях національної економіки.

Висока енергоємність ВВП та значний рівень енергозалежності України в умовах невпинного подорожчання енергетичних ресурсів означає безальтернативність якнайшвидшого переходу до новітніх енергозберігаючих технологій та гостру необхідність підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів. Адже зростання цін на них провокуватиме ланцюжок кризових явищ – кризу неплатежів, інфляцію, дефіцит платіжного балансу, девальвацію, банкрутство енергозалежних компаній, соціально-економічну кризу.

Крім того, у сфері зменшення витрат на енергетичні ресурси лежить суттєвий потенціал підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників. Нині українська економіка – неконкурентоспроможна порівняно з економіками зарубіжних країн. У 2010 р. за індексом конкурентоспроможності Україна знаходилася на 89 місці з 139 країн, втративши порівняно з 2009 р. 7 балів. Причин тому декілька. По-перше, зношеність матеріально-технічної бази виробництва що обумовлює значно вищі енергетичні і фінансові витрати на виробництво одиниці продукції. По-друге, традиційна опора на занижену вартість виробничих ресурсів. Так в результаті кризи 1998 р. та 2007-2008 рр. гривня була істотно девальвована щодо до долара США. У результаті створилася ситуація, коли за рахунок зниження заробітної плати виробників української продукції (вираженої в доларах) підвищилася її рентабельність. На світових ринках вона стала конкурентоздатною порівняно із західною, але за рахунок зниження доходів безпосередніх вітчизняних товаровиробників. Така ситуація загрожує вимиванням оборотних коштів з вітчизняної промисловості та гальмуванням інвестиційного процесу.

Висновки. Проблема економії енергоресурсів і підвищення ефективності їх використання набуває особливої актуальності в контексті курсу на модернізацію економіки України, підвищення енергетичної безпеки і охорони навколишнього середовища. На відміну від розвинених країн, де політика енергоефективності ґрунтується на міркуваннях економічної та екологічної доцільності, для України це – питання виживання. Тому що проблема збалансованого платоспроможного споживання ПЕР має негативні соціальні наслідки, спричинені високими витратами населення на комунальні послуги і кризовим станом житлово-комунальної сфери. Інший аспект цього питання пов'язаний з енергетичною безпекою держави, оскільки висока енергетична залежність України формує істотну залежність від імпорту країн–експортерів енергоресурсів, насамперед, Росії.

Але шляхи розв'язання цих проблем дотепер невизначені – глобальна економічна криза стала причиною хаосу на світових енергетичних ринках. Тому темпи розвитку світової економіки будуть залежати від політики урядів зарубіжних країн щодо вирішення двох взаємопов'язаних проблем: зміни клімату та необхідності підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів.

Список використаної літератури:

1. Власюк О.С., Прейгер Д.К. Конкурентоспроможність енергетики: стан, проблеми, перспекти / О.С. Власюк, Д.К. Прейгер // Стратегічна панорама. – 2009. – № 2. – С. 26-35.
2. Офіційна Інтернет сторінка МВФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/np/res/commod/index.asp>

3. World energy outlook 2010. Основні положення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iea.org.
4. Енергоефективність як ресурс інноваційного розвитку: національна доповідь про стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності у 2008 році / С.Ф. Єрмілов, В.М. Геєць, Ю.П. Яценко, В.В. Григоровський, В.Е. Лір та ін. – К., НАЕР, 2009. – 93с.
5. Механізми фінансування заходів з енергозбереження / Київський міжнародний енергетичний клуб // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://qclub.org.ua/energy_issues/energy_saving/policy/

РЫЖКОВА А.В. ПОВЫШЕНИЕ ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ КАК ОСНОВА ИХ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Высокая энергоёмкость ВВП и значительный уровень энергозависимости Украины усиливают финансовые и экономические риски стабильного развития страны. На современном этапе необходимыми условиями повышения конкурентоспособности предприятия являются повышения производительности труда и уменьшения себестоимости продукции, в частности в части ее энергетической составляющей. В статье рассмотрены проблемы повышения эффективности использования энергетических ресурсов в Украине.

Ключевые слова: энергетические ресурсы, энергоёмкость, энергообеспечение экономики, энергоёмкие производства, энергохранящие технологии.

RUZHKOVA A.V. INCREASING EFFICIENCY OF ENTERPRISES AS THE BASIS OF THEIR COMPETITIVENESS IN A GLOBALIZING

The high power-hungryness of GDP and considerable level of energydependence of Ukraine extraordinarily strengthen financial and economic risks of stable development country. On the modern stage the necessary terms of increase of competitiveness enterprise are increases of the labour and diminishing of prime price to the productivity, in particular in part of her power constituent. In the article the problems increase of efficiency of the use power resources Ukraine are considered.

Keywords: power resources, power-hungryness, энергообеспечение of economy, power-hungry productions, energykeeping technologies.